
K NĚKTERÝM DALŠÍM VÝZNAMŮM NÁRODNÍHO POVĚDOMÍ TRADICE

Pavla Horská

K tomu, co zaznělo v referátech historiků a v referátu doc. Peškové o významu historických tradic českého národa pro vytváření celonárodního systému kulturních hodnot a politických požadavků v třídně i národnostně heterogenní společnosti českých zemí v druhé polovině 19. století, bych chtěla doplnit ještě další hledisko. Jde o mezinárodní význam historických tradic českého národa pro propagaci jeho nároků na samostatnou politickou existenci za hranicemi habsburské monarchie.

Uveďme konkrétní příklad! Na počátku léta 1869, kdy demokratické národní hnutí Čechů proti rakousko-uherskému vyrovnání z roku 1867 vrcholí vlnou lidových táborů, nesenou tradicemi husitského revolučního hnutí, francouzskému vyslanci Gramontovi ve Vídni, když podává zprávu svému ministrovi zahraničí do Paříže o událostech v českých zemích, připadají smysluprosté české historicko-právní argumenty. V duchu politického liberalismu, tehdejší vůdčí ideje západoevropské buržoazie, považuje Gramont historické tradice za přítěž. V důvěrné depeši do Paříže z 6. května 1869 charakterizuje české politiky jako mluvky, kteří nemyslí, a proto nejsou obávanými protivníky. „Navíc“, píše dále, „jejich sen je neuskutečnitelný, a proto méně nebezpečný, nežli se zdá. Avšak pěstování utopií má za nepříjemný důsledek, že inteligence ztrácí nadměrné množství času a odvrací se od pravé cesty pokroku a civilizace. Snadno si navyká žít v kontemplativní rezistenci, přizdobené poezií historických legend a oproštěné od všech nesnází aktivního a pracovitého života, ale právě proto neplodné a osudné v době, kdy vše spěje kupředu a zdokonaluje se. Jen se podívejme na Uhry! Není frapantnějšího příkladu prosperity, kterou naráz způsobí aktivita národa, jakmile opustí terén utopií a přejde k praxi! Kdyby většina maďarského národa místo aby sledovala Františka Deaka v jeho dohodách, byla trvala neúchylně na své původní vůli, kde by dnes byly Uhry!“ /1/

Francouzské vyslanectví ve Vídni, které až do rakousko-uherského vyrovnání 1867 se pečlivě stranilo styků s vůdci národních hnutí v Rakousku, Maďary nevyjímaje, v 60. letech 19. století vůbec nepokládalo za nutné seznámit se s historií národů habsburské monarchie. Ve významném dokumentu o rakouských politických stranách, o jehož autorovi dodnes není mezi historiky shoda /2/, protože jej vypracoval v roce 1865 nikoliv úředník, nýbrž některý z agentů pracujících pro vyslanectví, se říká, že Čechy a Morava ztratily samostatnost už „od husitských válek“, že však jejich obyvatelstvem jsou nejinteligentnější Slované v monarchii, která by prý proto neměla odmítat jejich požadavek federativního uspořádání, avšak tím energičtěji by měla čelit jejich spojení s panslavistickým hnutím v Rakousku. /3/

Jakmile však - a to krátce po napsání zmíněné Gramontovy depeše z roku 1869 - v době příprav a průběhu prusko-francouzské války začala francouzská diplomacie v Rakousku vážněji uvažovat o Riegrem nabízeném sblížení s českou politickou reprezentací jako o protiváze k rostoucím sympatiím Maďarů k nové Německé říši, povědomí historických tradic českého národa proniklo i do arzenálu politických argumentů francouzských diplomatických depeší. /4/

Tehdy také politické aspirace Čechů a historické tradice českého národa se dostaly i do mezinárodní žurnalistiky, kde až do té doby problém středoevropského uspořádání byl převážně doménou německého tisku. Není náhodou, že roku 1872 přichází do Prahy mladý francouzský historik Ernest Denis, aby zde pod vedením Palackého napsal svou disertační práci o husitech.

Odkud se však vzaly ve francouzských diplomatických depeších v 60. letech 19. století často se opakující zprávy o výjimečných schopnostech Čechů, které by měly být lépe využity než právě jsou, vyčerpávají-li se v nekonečných národnostních sporech? Je třeba položit otázku, jestli mezi informátory francouzského vyslanectví nebyl vedle Riegra a později i některých mladočeských poslanců, také někdo z národnostně indiferentních podnikatelů z českých zemí. Ještě v roce 1862 při volbě členů pražské obchodní a živnostenské komory dopo-

ručují Národní listy české kandidáty tím, že „jsou známi svou obchodní solidností, spravedlivým smýšlením k oběma zemským národnostem a láskou k svobodě občanské“.

Období kapitalismu svobodné soutěže formuje nejen bojovně nacionalistické aspirace české buržoazie na ovládnutí domácího trhu, nýbrž i krajně liberální názory „rakouských“ podnikatelů z Čech, kteří odmítají jak účast v boji mezi německými a českými nacionalisty, tak jakoukoliv politickou práci vůbec. Ještě na konci 19. století, v průmyslové anketě plzeňské obchodní a živnostenské komory 1898, říká Emil Škoda, že vinou špatného stavu průmyslu v Rakousku je patrně i to, že průmyslníci se málo účastňují parlamentních prací. K tomu dodává: „Nemají však na to čas. Já pro svou osobu bych se za to pěkně poděkoval. Pro politiku nejsem dostatečně vzdělán, pro národní třenice nemám smyslu a fantóm svůj k svému mám prostě za směšný!“ Uprostřed názorů zdůrazňujících utilitární význam naprostého soustředění na konkurenční boj, při němž každé ohlédnutí do minulosti znamená hmotné ztráty, však se vytvářela mimoděk další, nová tradice, kterou je také možno nazvat národní. Setkáváme se s ní už ve zmíněných francouzských diplomatických depeších, v nichž se zdůrazňují výjimečné vlastnosti Čechů mezi všemi rakouskými Slovany. Ať je reálný podklad legendy „zlatých českých rukou“ jakýkoliv, není možno si nepovšimnout, že povědomí této národní tradice uchovává pro další etapy politického i kulturního vývoje českých zemí to, čím kapitalismus svobodné soutěže splnil svou progresivní úlohu v dějinách rozvoje tvůrčích sil společnosti, totiž tradici maximálních nároků na odbornou přípravu i píli každého, kdo se chce úspěšně uplatnit v podmínkách tržní konkurence.

POZNÁMKY

- /1/ Přeložila P.H. z originálu uloženého v Archívu ministerstva zahraničí Francouzské republiky v Paříži. Fond Autriche, Correspondance politique de Vienne, janvier-juin 1869, Tome 499.

- /2/ Srov. polemiku s B. Michelem v práci A. Lorant, *Le Compromis Austro-hongrois et l'opinion publique française en 1867*. Genève 1971, s. 51.
- /3/ Archív ministerstva zahraničí v Paříži, fond Autriche, *Mémoires et Documents* 1865-1869, Tome 67, N°1.
- /4/ Srov. E. Birke, *Frankreich und Ostmitteleuropa im 19. Jahrhundert*. Köln 1960; P. Horská, *Podíl české politiky z přelomu 19. a 20. století ve vztazích rakousko-francouzských*. *Čsl. čas. historický*, XVII, 1969, č. 5; P. Horská, *Pokusy o investice francouzského kapitálu v českých zemích v osmdesátých letech 19. století*. *Čsl. čas. historický*, XXIX, 1981, č. 2.